
WSTĘP

Oczekiwania dotyczące osiągnięcia zrównoważonego rozwoju poprzez zachowanie równowagi między czynnikami środowiskowymi, społecznymi i gospodarczymi oraz przejrzystości i wiarygodności są coraz większe i coraz bardziej ukierunkowane na efekty środowiskowe. Ewolują one w związku z zaostrzającymi się wymaganiami prawa dotyczącymi ochrony środowiska, nieefektywnym wykorzystaniem zasobów, niewłaściwą gospodarką odpadami, ze zmianami klimatu oraz z degradacją ekosystemów i zmniejszaniem bioróżnorodności.

Jednym z działań kierownictwa organizacji mającym na celu zapobieganie negatywnemu wpływowi zanieczyszczeń na środowisko oraz minimalizowanie ich jest zarządzanie środowiskowe. Obejmuje ono wysiłki kierownictwa organizacji związane z nadzorowaniem jej działań prowadzących do zminimalizowania ich negatywnego wpływu na środowisko, zwiększenia pozytywnego wpływu na środowisko, zapobiegania zanieczyszczeniom oraz ciągłego doskonalenia efektów środowiskowych wynikających z działalności organizacji. Kierownictwo przedsiębiorstwa, chcąc skutecznie i systemowo zarządzać środowiskowo, powinno mieć świadomość, jaką rolę odgrywa jego organizacja w zarządzaniu środowiskiem z prawnego, społecznego i ekonomicznego punktu widzenia. Dlatego zagadnienia w niniejszej książce zostały przedstawione w sposób umożliwiający Czytelnikowi zrozumienie, czym jest zarządzanie środowiskowe, jakie narzędzia mogą być wykorzystane w organizacji w celu skutecznego zarządzania środowiskowego oraz jaką rolę organizacja odgrywa w zarządzaniu środowiskiem.

Książka składa się z dziesięciu rozdziałów. Trzy pierwsze dotyczą prawnych, społecznych i ekonomicznych aspektów związanych z ochroną środowiska, które odgrywają istotną rolę w zarządzaniu środowiskowym. W kolejnych rozdziałach zaprezentowano narzędzia zarządzania środowiskowego, które mogą być wykorzystane przez kierownictwo przedsiębiorstwa w celu zminimalizowania negatywnego wpływu na środowisko i zapobiegania zanieczyszczeniom.

W rozdziale pierwszym omówiono przede wszystkim prawne aspekty ochrony środowiska w Polsce i w Europie z uwzględnieniem kontekstu historycznego. Żeby w pełni zrozumieć problematykę zarządzania środowiskowego, należy

najpierw przyjrzyć się bliżej podstawowym pojęciom dotyczącym prawnych aspektów ochrony środowiska. W rozdziale opisano również programy działań Unii Europejskiej na rzecz ochrony środowiska, a także inne strategie i rozwiązania środowiskowe we wszystkich obszarach działalności Unii. Omawiając prawo ochrony środowiska w Polsce, znaczącą uwagę poświęcono gospodarce odpadami, która jest jednym z ważniejszych aspektów w dążeniu do zrównoważonego rozwoju.

W rozdziale drugim skoncentrowano się na kształtowaniu się koncepcji zrównoważonego rozwoju z uwzględnieniem najistotniejszych wydarzeń będących kamieniami milowymi rozwoju tej idei. Zaprezentowano również cele zrównoważonego rozwoju leżące u podstaw Agendy 2030. Bardziej szczegółowo scharakteryzowano założenia celu 12 dotyczącego zrównoważonej produkcji i konsumpcji, ze względu na znaczące powiązania ze strategią Europejskiego Zielonego Ładu i koncepcją gospodarki o obiegu zamkniętym, której rozwój pozwoli na poprawę efektywności środowiskowej produktów w ciągu ich całego cyklu życia. W rozdziale tym uwzględniono także kwestie obecnych i planowanych obowiązków kierownictwa organizacji w zakresie raportowania realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Ponadto opisano instrumenty zarządzania środowiskiem, które są podstawowymi środkami wykorzystywanymi do sprawowania kontroli nad działaniami mogącymi wpływać na środowisko, nawiązując do kolejnych tematów zawartych w podręczniku.

W rozdziale trzecim omówiono tematykę ekonomicznych aspektów ochrony środowiska. W pierwszej kolejności zaprezentowano definicje, cele oraz zadania rachunkowości środowiskowej. Następnie omówiono koszty środowiskowe, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodnych klasyfikacji tychże kosztów. Rozdział ten zawiera także praktyczne aspekty badania kosztów i korzyści środowiskowych oraz metody ich kwantyfikacji. W ostatniej części rozdziału zaprezentowano wybrane zagadnienia związane z ekonomicznymi aspektami sprawozdawczości środowiskowej – jej źródła i zakres oraz rachunki ekonomiczne środowiska.

W rozdziale czwartym z kolei przybliżono kwestie dotyczące strategii, programów i narzędzi, które mogą być wykorzystane w przedsiębiorstwie w celu skutecznego zarządzania środowiskowego. Wśród nich należy wymienić koncepcję czystszej produkcji, międzynarodowy program Responsible Care, systemy zarządzania środowiskowego, systemy zarządzania energią, systemy ek zarządzenia i audytu, a także społeczną odpowiedzialność biznesu. Rozdział ten stanowi wprowadzenie do szczegółowego przedstawienia w kolejnym rozdziale dwóch najbardziej popularnych narzędzi dotyczących systemów zarządzania środowiskowego, którymi są norma ISO 14001 oraz rozporządzenie (WE) nr 1221/2007 (tzw. rozporządzenie EMAS).

W rozdziale piątym przedstawiono podstawowe kwestie dotyczące zastosowania systemu zarządzania środowiskowego, który odgrywa znaczącą rolę zarówno w zarządzaniu środowiskowym, jak i zarządzaniu środowiskiem. Opisano w nim przesłanki, korzyści oraz bariery związane z wdrażaniem, utrzymaniem i doskonaleniem systemu zarządzania środowiskowego zgodnego z wymaganiami normy ISO 14001 oraz systemu ekzarządzania i audytu (EMAS) zgodnego z rozporządzeniem (WE) nr 1221/2007. Ponadto szczegółowo zinterpretowano wymagania normy ISO 14001 oraz rozporządzenia (WE) nr 1221/2007. Wskazano elementy w nich podobne oraz zasadnicze różnice.

Rozdział szósty książki to wnikliwe spojrzenie na aspekty środowiskowe stanowiące fundament systemu zarządzania środowiskowego. Przedstawiono w nim zasady dotyczące kompleksowej identyfikacji oraz oceny aspektów środowiskowych. Czytelnicy dowiedzą się, które kryteria warto uwzględnić przy ocenie aspektów środowiskowych, a także poznają ryzyka i szanse z nimi związane. W rozdziale poruszono także kwestię planowania oraz podejmowania działań w zakresie aspektów środowiskowych. W tym celu przedstawiono Czytelnikom drzewo decyzyjne oraz różne rodzaje celów środowiskowych, a także przykładowe obszary, na które warto zwrócić uwagę podczas planowania działań.

Rozdział siódmy jest poświęcony tematyce komunikacji środowiskowej, która jest niezbędna w zakresie uświadamiania interesariuszom istoty działalności środowiskowej organizacji. Omówiono w nim różne rodzaje komunikacji, a także podstawowe definicje z nią związane. Czytelnicy poznają interesariuszy komunikacji środowiskowej oraz zasady, które warto stosować przy jej przeprowadzaniu. W rozdziale tym znajdują się także informacje o narzędziach służących do komunikacji środowiskowej oraz o deklaracjach środowiskowych dotyczących zarówno organizacji, jak i produktów.

Kwestie dotyczące audytowania, certyfikacji oraz weryfikacji systemu zarządzania środowiskowego zostały przedstawione w rozdziale ósmym. W rozdziale tym opisano istotę audytu, jego rolę i znaczenie w organizacji, zasady audytowania oraz kwestie dotyczące zarządzania programem audytów, a także przebiegu procesu zarówno audytu pierwszej strony, jak i audytu trzeciej strony, ze szczególnym uwzględnieniem audytu systemu zarządzania środowiskowego oraz weryfikacji systemu ekzarządzania i audytu (EMAS).

W rozdziale dziewiątym skupiono się na ocenie efektów działalności środowiskowej. Zaprezentowano w nim Czytelnikom wskaźniki efektywności środowiskowej oraz definicje z nią związane. Omówiono także monitorowanie i pomiary efektów działalności środowiskowej. Dzięki tym informacjom Czytelnicy będą w stanie dokładnie ocenić efekty działalności organizacji w kontekście minimalizowania negatywnego wpływu na środowisko i zapobiegania zanieczyszczeniom oraz eksponowania pozytywnego wpływu na środowisko.

Jako że w zarządzaniu środowiskowym nie tylko zarządza się aspektami środowiskowymi związanymi z działalnością organizacji, ale również z produkowanymi w niej wyrobami czy świadczonymi przez nią usługami, w ostatnim rozdziale zawarto wymagania i wytyczne w zakresie środowiskowej oceny cyklu życia wyrobów. W pierwszej kolejności zaprezentowano koncepcję i wybrane elementy środowiskowej oceny cyklu życia. Następnie przybliżono zagadnienie dotyczące śladów środowiskowych produktów opracowanych z uwzględnieniem norm ISO 14040x i metody oceny cyklu życia (LCA). Na zakończenie poruszono zagadnienie ekoprojektowania w kontekście systemów zarządzania środowiskowego oraz roli LCA jako techniki ekoprojektowej.

Niniejsza książka wychodzi naprzeciw potrzebie zgłębiania wiedzy z zakresu zarządzania środowiskowego. Jej celem jest dostarczenie solidnego fundamentu wiedzy, narzędzi i praktycznych umiejętności, które umożliwią zrozumienie zarządzania środowiskowego w organizacji i skuteczne wykorzystanie różnych narzędzi w tym zakresie. Każdy z rozdziałów przedstawia zagadnienia w sposób wyczerpujący i uwzględnia podejście wybitnych naukowców. Przyjęto założenie, że niniejsza książka stanie się uniwersalnym narzędziem zawierającym dojrzałe dobrane i przemyślane treści dotyczące zarządzania środowiskowego. Książka została pomyślana jako kompendium wiedzy, które może służyć zarówno jako podręcznik akademicki, jak i praktyczne źródło informacji dla przedstawicieli praktyki gospodarczej. Każdy rozdział zawiera kluczowe pojęcia, wyjaśnienia, praktyczne przykłady oraz zagadnienia do refleksji, które pomogą Czytelnikowi zrozumieć i zastosować zdobytą wiedzę.

Alina Matuszak-Flejszman